

در دام داعش

دولت اسلامی یا عقبگرد تاریخ

پیر ژان لوییزار

ترجمه
ویدا سامعی

فرهنگ‌نشر نو
با همکاری نشر آسیم
تهران- ۱۳۹۶

در دام داعش

دولت اسلامی یا عقبگرد تاریخ

ترجمه ویدا سامعی

از **Le piège Daech**

L'État islamique ou le retour de l'Histoire

Pierre-Jean Luizard

La Découverte, Paris, 2015

فرهنگ‌نشر نو تهران، خیابان میرعماد، خیابان سیزدهم، شماره سیزده

تلفن ۸۸۷۴۰۹۹۱

چاپ اول ۱۳۹۶

شمارگان ۱۱۰۰

صفحه‌آرا مرتضی فکوری

چاپ سپیدار

ناظر چاپ بهمن سراج

همه حقوق محفوظ است.

فهرست کتابخانه ملی

عنوان و نام پدیدآور در دام داعش: دولت اسلامی یا عقبگرد تاریخ/ پییرژان لویزار؛

ترجمه ویدا سامعی.

مشخصات نشر تهران: فرهنگ نشر نو، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری ۱۵۲ ص.

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۳۹-۶۶-۱

وضعیت فهرست‌نویسی فیپا

موضوع داعش، تروریسم، بنیادگرایی، خاورمیانه، تاریخ قرن ۲۰م. و ۲۱م.

شناسه افزوده سامعی، ویدا، ۱۳۵۴ -، مترجم

رده‌بندی کنگره HV۶۴۳۲/۵/۵۲ل۹ ۱۳۹۵

رده‌بندی دیویی ۳۰۳/۶۲۵

شماره کتاب‌شناسی ملی ۴۲۰۸۶۵۶

قیمت ۱۲۰۰۰ تومان

مرکز پخش آسیم

تلفن و دورنگار ۸۸۷۴۰۹۹۲-۵

ترجمه این کتاب هم‌زمان شد با حملات مسلحانه افرادی به چند رستوران و یک سالن تئاتر در پاریس. براساس تحقیقات پلیس و پیام‌های داعش (دولت اسلامی)، مسئول این حملات داعش معرفی شد. این اتفاق چند ماه بعد از حمله به دفتر هفته‌نامه شارلی ابدو افتاد و کتاب حاضر پیش از این دو واقعه نوشته شده بود. به همین دلیل، هیچ توضیح و تفسیری درباره این حملات در کتاب حاضر دیده نمی‌شود. توضیح دوم آن‌که پانوشته‌هایی که مترجم به متن افزوده با (م) مشخص شده‌اند.

ویدا سامعی

درباره نویسنده

پیر ژان لوییزار هفدهم نوامبر سال ۱۹۵۴ در پاریس به دنیا آمد. وی پس از اتمام تحصیلات در رشته تاریخ اسلام و دریافت دکتری خود در این رشته، به عنوان محقق در مرکز ملی تحقیقات علوم فرانسه (CNRS) مشغول به کار شد و در حال حاضر مدیر بخش مطالعات خاورمیانه همان مرکز است. لوییزار که به زبان عربی مسلط است سال‌ها در کشورهای سوریه، لبنان، عراق، امارات متحده عربی و مصر زندگی کرده و یکی از صاحب نظران در زمینه اسلام و دنیای عرب و همچنین لائیسیته در غرب شناخته می‌شود. جامعه مدنی در دنیای اسلام، چهره‌های مذهبی در جهان عرب و ترک و ایرانی و همچنین شیعه معاصر و مدرن از جمله مسائلی است که لوییزار درباره آنها مقالات زیادی منتشر کرده است.

در دام داعش، دولت اسلامی یا عقبگرد تاریخ در سال ۲۰۱۵ منتشر و با موفقیت بسیاری در اروپا روبه‌رو شد. پیر ژان لوییزار برای نگارش و انتشار این کتاب جایزه «برین (Brienne) برای کتاب ژئوپولیتیک» (۲۰۱۵) و همچنین جایزه برتر دانشجویان علوم سیاسی (۲۰۱۶) را دریافت کرد. وی کتاب‌های دیگری را نیز به نگارش درآورده که از جمله می‌توان به

شکل‌گیری عراق معاصر و لائیسیتۀ اقتدار گرا در سرزمین‌های اسلامی اشاره کرد. از میان کتاب‌هایی که پیر ژان لوییزار در نگارش آنها مشارکت داشته می‌توان اعراب و ایرانیان و اسلام و شوک دوران استعمار را نام برد. کتاب در دام داعش، دولت اسلامی یا عقبگرد تاریخ با اجازه مؤلف و ناشر فرانسوی این کتاب به فارسی برگردانده شده است.

فهرست

۱۱	سخن نویسنده
۱۳	پیشگفتار
۱۷	فصل اول: ظهور دولت اسلامی
۳۵	فصل دوم: از سایکس-پیکو تا یعقوبیه: عقبگرد تاریخ
۴۹	فصل سوم: عراق، دولت در مقابل جامعه
۷۱	فصل چهارم: حکومت سوریه در دام مذهب گرایی
۸۹	فصل پنجم: آیا خاورمیانه دارد زیر و رو می شود؟
۱۱۳	فصل ششم: تله داعش
۱۲۹	سخن آخر
۱۳۳	گاهشمار وقایع و نقشه‌ها
۱۴۱	نمایه

سخن نویسنده

نگارش این کتاب چند روز پیش از وقایع روزهای هفتم تا نهم ژانویه ۲۰۱۵ به پایان رسید. در این سه روز، در جریان یک حمله تروریستی به دفتر هفته‌نامه شارلی ابدو، تعدادی از اعضای تحریریه این هفته‌نامه کشته شدند. یک مأمور پلیس نیز در محله مونتروژ در نزدیکی پاریس کشته شد و چهار نفر از یهودی‌های پاریس در فروشگاه کشر در جریان گروگان‌گیری به قتل رسیدند.

با وجود واکنش‌هایی گسترده به این وقایع در فرانسه و در جاهای دیگر، تمایلی نداشتم تحلیلی در مورد این رویدادهای تراژیک در این کتاب به دست بدهم، امری که به نظر من خدشه‌ای به ماهیت این اثر وارد نمی‌کند.

پ. ژ. لویزار، ۱۲ ژانویه ۲۰۱۵

پیشگفتار

از چند سال پیش به این سو، رسانه‌ها کمتر به موضوع عراق توجه نشان می‌دادند و وقایع این کشور تنها در صورتی به خبر اول رسانه‌های غربی تبدیل می‌شد که حمله انتحاری خونباری رخ می‌داد یا انتخاباتی برگزار می‌شد. به نظر می‌آمد عراق در چنگ «جنگ گروه‌های شورشی علیه دولت»^۱ گرفتار آمده باشد. این وضعیت عراق را در یک بن‌بست سیاسی آشفته فرو برده بود و به نظر می‌رسد تنها معدود تحلیلگرانی از غرب بتوانند از وقایع این کشور رمزگشایی کنند.

سال ۲۰۱۴ تمام داده‌ها را به هم ریخت. در فاصله زمانی بسیار کوتاهی، بازیگر تازه‌ای، یعنی داعش، خود را به صحنه سیاسی عراق و سپس سوریه تحمیل کرد. این وضعیت شرایط جدیدی در کل خاورمیانه به وجود آورد. در این میان، رسانه‌های غربی، ناباورانه، چیزی را کشف کردند که برای

۱. جنگ گروه‌های شورشی علیه دولت (Guerre de basse intensité) جنگی نامتعارف و فارغ از قوانین بین‌المللی است. این اصطلاح را اولین بار سر فرانک کیتسون، فرمانده ارتش ملکه الیزابت، به کار برد و اشاره داشت به جنگی که مستقلاً، بی‌توجه به میزان خشونت و خسارت آن، در بگیرد، بدون آن‌که بتوان به آن «جنگ کلاسیک» (جنگ میان دو دولت یا دو کشور) گفت. (م)

آن‌ها به‌مثابه «اجرام ناشناخته سیاسی»^۱ بود: یک لشکر جهادی یک‌باره از ناکجاآبادی سر درآورد و به‌نظر می‌رسد که هیچ‌کس توانایی مهارش را نداشته باشد، درحالی‌که نشانه‌های مربوط به این پدیده بزرگ ژئوپلیتیک بسیار آشکار بوده است. از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۸، در جریان اشغال عراق به‌دست امریکا، شیعیان و سنی‌های عراق درگیر جنگی خونین و مذهبی بودند. چنین تنش‌ی در تاریخ روابط این دو مذهب در این کشور بی‌سابقه بود: صدها هزار نفر در این درگیری‌ها جان باختند که بیشترشان شیعه بودند و، در این فاصله، جریان قومیت‌گرایی و روند شکاف میان این دو شاخه سرعت بیشتری گرفت. این قومیت‌گرایی در مناطقی از عراق بیشتر خود را نشان داد. می‌توان به بغداد اشاره کرد که به نماد قومیت‌گرایی مذهبی تبدیل شد. در این کلان‌شهر هفت میلیون نفری، شیعه‌ها و سنی‌ها سال‌ها کنار یکدیگر و در محله‌های مختلط زندگی کرده بودند. در بغداد، شیعیان هم به‌اندازه سنی‌ها حضور داشتند و این هم‌زیستی، تا قبل از سال ۲۰۱۳، موجب شده بود جامعه عراق در مفاک جهنم نغلتد. این جهنم با حوادث غمباری پا گرفته بود و جنگ عراق و ایران (۱۹۸۰-۱۹۸۸) اولین حادثه بود. جنگ‌های مذهبی سال‌های ابتدایی قرن بیست‌ویکم - که نتیجه مستقیم اشغال عراق به‌دست امریکا در سال ۲۰۰۳ است - به پاک‌سازی مذهبی منتهی شد و، در نتیجه آن، محله‌های فراوانی در بغداد از شهروندان سنی تخلیه شدند. این جریان به‌قیمت جان هزاران نفر تمام شد و شیعیان توانستند سنی‌ها را بیرون کنند و، هم‌زمان با ناپدید شدن محلات سنی - شیعه‌نشین، بغداد به شهری با اکثریت شیعه تبدیل شد.

در روزهای آغازین سال ۲۰۱۴، اتفاقی افتاد که نشان‌دهنده ادامه این وضعیت در عراق بود. یک کاروان از ارتش عراق را اسلام‌گرایان، که به

۱. OVNI politique. اوئی نام کتاب مصوری است که داستان یک آدم‌فضایی آبی‌رنگ را که به زمین آمده روایت می‌کند. از این کلمه برای ناشناخته‌ها و چیزهایی که نمی‌توان توضیحی برایشان یافت استفاده می‌کنند. (م)

احتمال زیاد اعضای دولت اسلامی بودند، در شمال بغداد متوقف کردند. بعد از این که سربازان ارتش عراق را مجبور کردند از ماشین‌هایشان پیاده بشوند، به آن‌ها دستور دادند نماز بخوانند. این دستور به روشنی نشان می‌داد هدف‌شان شناسایی شیعیان است. سنی‌ها و شیعیان به یک شکل نماز نمی‌خوانند. حتی شیوه وضو گرفتن‌شان نیز با هم متفاوت است. سربازان شیعه که احساس خطر کرده بودند شروع کردند به نماز خواندن به شیوه سنی‌ها، اما خطاهایشان آن‌ها را لو داد. مردان مسلح اسلام‌گرا سربازان سنی را زنده گذاشتند، اما شیعه‌ها را بی‌درنگ کشتند.

قدرت و حضور داعش ناگهان و به‌شکلی بسیار خشن شدت یافت. حضور روزافزون داعش در دو سرزمین عراق و سوریه رسمیت یافت، آن‌هم با جاه‌طلبی‌های سیاسی-نظامی این گروه در سوریه (که از سال ۲۰۱۲ درگیر یک جنگ داخلی است) و هم‌زمان با اعلام خلافت اسلامی از طرف رهبر گروه، ابوبکر بغدادی. جاه‌طلبی تشکیل یک دولت اسلامی از جانب تشکیلاتی که تا پیش از آن یک گروه کوچک سلفی جهادگرا در میان گروه‌های اسلام‌گرای دیگر بود تمام بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی را درگیر کرد. داعش سنگرها را پشت سر هم فتح کرد و به کشورهای منطقه و همچنین قدرت‌های بزرگ و «کافر» اعلام جنگ داد و این اتفاق‌ها خیلی زود به این پدیده ابعاد جهانی بخشید. بحران موجود در این دو کشور، که ناشی بود از تصرف عراق به‌دست امریکایی‌ها و متأثر بود از بهار عربی، به موقعیت رهبران سنی مذهب [قبایل]، که به‌طور سنتی با دولت مرکزی ارتباط داشتند، نیز بستگی داشت. کنار رفتن رهبران سنی و، در یک موقعیت کلی‌تر، از بین رفتن قدرت رهبران نزدیک به دولت مرکزی خلئی را به وجود آورد که داعش به بهترین نحو از آن استفاده کرد. کشورهای غربی نیز که در ابتدا از شدت جنایات داعش به‌نوعی فلج شده بودند ائتلافی تشکیل دادند. برخی از کشورهای عرب (از جمله اردن، بحرین، امارات و عربستان) نیز که خود را در خطر می‌دیدند به آن ائتلاف پیوستند. باید گفت این ائتلاف

ضعف بزرگی داشت و آن‌هم نداشتن هیچ برنامه سیاسی برای منطقه‌ای بود که تلاش می‌کند خود را کاملاً بازسازی کند. روشن است که در چنین شرایطی ارتش این کشورها نتواند با دشمنی بسیار قاطع و صاحب منابع سرشار به‌تنهایی مقابله کند.

این کتاب می‌کوشد دلایل موفقیت سریع داعش را در این منطقه توضیح بدهد و همچنین سعی می‌کند بفهمد چرا کشورهای قدرتمند غربی در تله داعش افتادند. داعش تقلا کرده این کشورها را به دام جنگ خود بکشاند و در این راه نیز موفق شده است. برای فهم این موضوع بازگشت به ریشه‌های تاریخی، حتی به یک سده قبل، ضروری است. تاریخ نزدیک (تصرف عراق به‌دست آمریکا و ظهور بهار عربی) و همچنین تاریخ دور (نحوه پیدایش برخی از کشورهای عرب منطقه در سایه اختیارات بریتانیا و فرانسه) در این نوشتار بررسی خواهند شد. وقایع امروز، که خاورمیانه را کاملاً زیر و رو کرده، ریشه در اتفاقات صد سال گذشته دارد که در مقابل چشمان ما به وقوع پیوسته است. وقایع امروز خاورمیانه ناشی از بازگشت بی‌رحمانه و البته پیش‌بینی‌نشده‌ی تاریخ این منطقه است.